

Συνέντευξη | **ΒΟΛΦΓΚΑΝΓΚ ΣΤΡΕΚ**, Γερμανός κοινωνιολόγος

► Στον **ΤΑΣΟ ΤΖΑΚΙΡΟΓΛΟΥ**

«Ζούμε την ανοσοποίηση της οικονομίας έναντι της

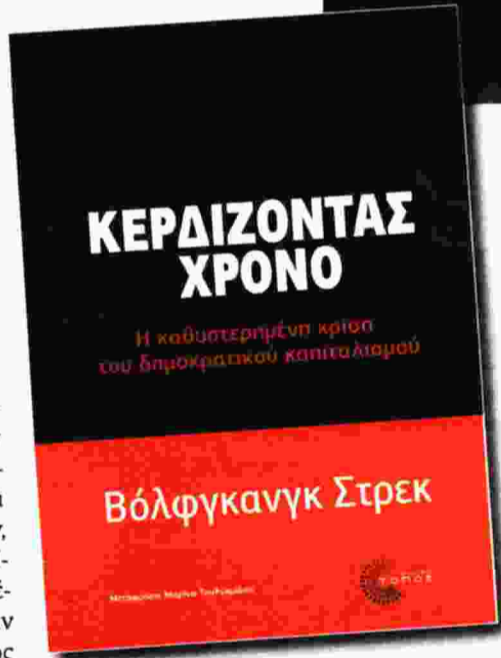
Ο Στρεκ στο νέο του βιβλίο «Κερδίζοντας χρόνο: η καθυστερημένη κρίση του δημοκρατικού καπιταλισμού» (εκδόσεις Τόπος) ιχνηλατεί τις μεταμορφώσεις του καπιταλιστικού κράτους, από εκείνο που μπορεί και συλλέγει φόρους για να εκπληρώνει την κοινωνική του αποστολή, σε εκείνο που ανέχεται την υψηλή φοροδιαφυγή και χρεώνεται για να αντεπεξέλθει στις δαπάνες και, τέλος, στο κράτος της δημοσιονομικής προσαρμογής - της λιτότητας και των ιδιωτικοποιήσεων.

• Από το φορολογικό κράτος, στο κράτος χρέους και από εκεί στο κράτος προσαρμογής. Ετσι περιγράφετε τους μετασχηματισμούς του καπιταλισμού, οι οποίοι έχουν οδηγήσει στη σημερινή άλυτη κρίση. Ποιο πιστεύετε ότι είναι το επόμενο στάδιο αυτής της ιστορικής εξέλιξης του καπιταλισμού;

Το θέμα εδώ είναι το κράτος υπό τον καπιταλισμό και όχι ο ίδιος ο καπιταλισμός. Τα κράτη πιέζονται από τη χρηματοπιστωτική βιομηχανία να σταθεροποιήσουν τα οικονομικά τους, δηλαδή να διασφαλίσουν ότι μπορούν και θα εξυπηρετούν πάντα το χρέος που προκύπτει από τη χρηματοδότησή τους. Η ακολουθία φορολογικό κράτος/κράτος χρέους/κράτος προσαρμογής συνοδεύτηκε από σειρά οικονομικών κρίσεων, από τον πληθωρισμό στο δημόσιο χρέος και από εκεί στο ιδιωτικό χρέος, οι οποίες με τη σειρά τους επήλθαν μαζί με τη μειούμενη ανάπτυξη, την αυξανόμενη ανισότητα και την ανάπτυξη της συνολικής υπερχρέωσης. Αυτή τη στιγμή κανείς δεν ξέρει τι θα επακολουθήσει. Η οικονομική πολιτική βρίσκεται σταθερά στα χέρια των κεντρικών τραπεζών, οι οποίες προσπαθούν να εμποδίσουν τον αποπληθωρισμό του χρέους και, ίσως, να αναβιώσουν την ανάπτυξη με το τύπωμα χρήματος και με την εξαγορά κακού χρέους από τα κράτη και τις τράπεζες. Το μόνο που ξέρουμε για το επόμενο στάδιο είναι ότι θα πρόκειται για μια εποχή μεγάλης αβεβαιότητας και υψηλού κινδύνου.

• Η εν εξελίξει μετάβαση σε ένα κράτος προσαρμογής περιλαμβάνει μια βαθιά επανοικοδόμηση των πολιτικών θεσμών του μεταπολεμικού δημοκρατικού καπιταλισμού και της διεθνούς του τάξης. Τι σημαίνει αυτό για τη σχέση μεταξύ του καπιταλισμού και της δημοκρατίας και την αυξανόμενη ανοσία του πρώτου έναντι της δεύτερης;

Σε ένα κράτος προσαρμογής πρέπει να εμποδωθεί ξεκάθαρα ότι οι απαιτήσεις των πιστωτών επί των δημόσιων πόρων θα έχουν πάντα προτεραιότητα έναντι των απαιτήσεων των πολιτών. Τα εμπορικά δικαιώματα πρέπει να έχουν προτεραιότητα σε σχέση με τα δικαιώματα του πολίτη. Με αυτή την έννοια, το κράτος προσαρμογής είναι το τελικό στάδιο μιας μακράς διαδικασίας διαχωρισμού της δημοκρατίας από την πολιτική οικονομία: σημαίνει την ανοσοποίηση της καπιταλιστικής πολιτικής οικονομίας απέναντι στην εξισωτική, αναδιανεμητική και δημοκρατική πολιτική. Αυτή η διαδικασία κορυφώθηκε μετά την κρίση του 2008. Ταυτόχρονα, υπάρχει τώρα αυξανόμενη αντίσταση σ' αυτήν, καθώς οι χαμηλού εισοδήματος ψηφοφό-

ροι, οι οποίοι είχαν επί μακρόν παραιτηθεί από την πολιτική συμμετοχή, επιστρέφουν στις κάλπες, προκειμένου να ψηφίσουν νέα κόμματα, τα οποία ονομάζονται «λαϊκίστικα» και αντιμετωπίζονται σαν παρίες από τα κατεστημένα «κόμματα-καρτέλ». Από τη μία ο «λαϊκισμός» αποτελεί μια εξέγερση ενάντια στη δυσλειτουργική συνθήκη του κράτους και της δημοκρατίας και από την άλλη συχνά επιτείνει αυτή τη συνθήκη, αφού είναι απρόθυμος ή ανίκανος να κυβερνήσει, καθώς μπλοκάρει τον σχηματισμό παραδοσιακών κυβερνήσεων.

• Στην ανάλυσή σας σχετικά με τις ιδρυτικές αρχές της Ε.Ε., αναφέρετε τον Φρίντριχ Χάγκεκ, τον πατέρα του νεοφιλελευθερισμού, πάνω στον οποίο ιδρύθηκε στην πραγματικότητα η Ε.Ε., παρά τις σοσιαλδημοκρατικές αυταπάτες σχετικά με τη φύση της. Ποια είναι τα βασικά εργαλεία αυτής της συνεχιζόμενης διαδικασίας φιλελευθεροποίησης;

Ο Χάγκεκ είναι σημαντικός επειδή «ανακάλυψε», μέσω θεωρητικών συλλογισμών, ότι όσο πιο μεγάλη και πιο ετερογενής είναι μια διεθνής ομοσπονδία, τόσο πιο φιλελεύθερη πρέπει να είναι η οικονομική της πολιτική. Με άλλα λόγια, τόσο λιγότερο μπορεί η κεντρική της κυβέρνηση να παρεμβαίνει στη διαμόρφωση των σχετικών τιμών και των εισοδημάτων. Εγώ, όπως και πολλοί άλλοι, μεταξύ των οποίων και ο Κώστας Λαπαβίτσας, έχω υποστηρίξει ότι η νομισματική ένωση μεταξύ ιστορικά και οικονομικά ετερογενών χωρών αναγκαστικά λειτουργεί σαν ένα νεοφιλελεύθερο πρόγραμμα μετασχηματισμού, με την έννοια της πίεσης προς τις λιγότερο «εκσυγχρονισμένες» χώρες να γίνουν «ανταγωνιστικές» στο πλαίσιο της αγοράς. Γι' αυτό, συμπτωματικά, διάφορες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις τη δεκαετία του 1990, περιλαμβανομένης και εκείνης του Κώστα Σημίτη, επεδίωκαν να μπουν στην ΟΝΕ, προκειμένου να κερδίσουν μόχλευση από το εξωτερικό για να «μεταρρυθμίσουν» τις χώρες τους. Αποδείχτηκε ότι αυτό ήταν μια αυταπάτη. Υπό την πίεση των χρηματοπιστωτικών αγορών, οι «μεταρρυθμί-

Η οικονομική πολιτική βρίσκεται σταθερά στα χέρια των κεντρικών τραπεζών, οι οποίες προσπαθούν να εμποδίσουν τον αποπληθωρισμό του χρέους και, ίσως, να αναβιώσουν την ανάπτυξη με το τύπωμα χρήματος και με την εξαγορά κακού χρέους από τα κράτη και τις τράπεζες. Το μόνο που ξέρουμε για το επόμενο στάδιο είναι ότι θα πρόκειται για μια εποχή μεγάλης αβεβαιότητας και υψηλού κινδύνου

σεις» έπρεπε και πρέπει να πάνε βαθύτερα απ' ό,τι πιστευόταν αρχικά και η αντίσταση σ' αυτές ενισχύθηκε μετά το 2008, όταν η πρόσβαση στην εξωτερική πίστωση έκλεισε. Τώρα τα «Εξι Πακέτα» [μέτρα για τη μεγαλύτερη μακρο-οικονομική επιτήρηση], το «Δημοσιονομικό Σύμφωνο» και όλα τα άλλα εργαλεία χρησιμοποιούνται για να πειθαρχήσουν ολόκληρες χώρες. Αυτό δεν μπορεί παρά να καταλήξει σε καταστροφή.

• Υπ' αυτές τις συνθήκες, πιστεύετε ότι υπάρχουν πιθανότητες να επιβιώσει το ευρώ μακροπρόθεσμα; Επιπλέον, πιστεύετε ότι η ευρωζώνη πρέπει να διαλυθεί;

Δεν νομίζω ότι το ευρώ μπορεί να επιβιώσει. Η επιβίωσή του θα απαιτούσε μια βαθιά αναδιάρθρωση εκείνων των κοινωνικών και εκείνων των θεσμών που δεν τα πηγαίνουν καλά κάτω από ένα καθεστώς σκληρού νομισματός, σύμφωνα με το γερμανικό και το ολλανδικό μοντέλο. Ακόμα και εάν αυτό ήταν επιθυμητό, θα έπαιρνε πάρα πολύ χρόνο και δεν μπορεί να επιβληθεί από τα έξω, ούτε ακόμα και με την υποστήριξη των κυβερνήσεων χωρών όπως η Γερμανία, δρώντας μαζί με το ΔΝΤ, την ΕΚΤ, την Κομισιόν, το Γιούρογκρουπ ή άλλο θεσμό. Νομίζω ότι όταν γίνει τελικά καθαρό ότι χώρες όπως η Ιταλία

δημοκρατίας»

δεν μπορούν να ευημερήσουν υπό τις εντολές της ΟΝΕ -ακόμα και εάν αυτές τείνουν προς το σημείο ρήξης με την ΕΚΤ, με τη συνενοχή της γερμανικής κυβέρνησης- τότε το ερώτημα θα τεθεί από μόνο του, σχετικά με μια ήπια, συναινετική έξοδο από το ευρώ, ή τουλάχιστον ένα πολύ τροποποιημένο σύστημα του ευρώ, το οποίο δεν θα καταδικάζει τις μεσογειακές οικονομίες (ή ακόμα και τη Γαλλία) σε εσωτερική υποτίμηση, αλλά θα επιστρέφει σ' αυτές κάποιο βαθμό νομισματικής αυτονομίας. Σ' αυτό το σημείο πρέπει να αναλάβουν οι ειδικοί και να επεξεργαστούν τις τεχνικές λεπτομέρειες.

• **Η Ελλάδα είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα σχετικά με την υπαρπαγή κυριαρχίας ενός εθνικού κράτους από τους πιστωτές του, ενάντια στην πολιτική βούληση του λαού του. Πιστεύετε ότι αυτό σηματοδοτεί ένα νέο είδος αποικιοκρατίας στην καρδιά της Ευρώπης;**

Ναι και όχι. Η αποικιοποίηση συχνά υπονοεί ότι αυτή επέρχεται κόντρα στη βούληση του αποικιζόμενου. Η Ελλάδα και οι άλλες μεσογειακές χώρες δεν είχαν ποτέ στα σοβαρά την άποψη ότι μπορεί να ήταν καλύτερα γι' αυτές να μη βρίσκονται σε ένα καθεστώς σκληρού νομίσματος, όπως αυτό υπήρξε ιστορικά στη Γερμανία, όπου ήταν και είναι οικονομικά συμφέρον. Αντίθετα, έλπιζαν και ακόμα ελπίζουν ότι επικαλούμενες την «ευρωπαϊκή ιδέα» μπορούν με κάποιο τρόπο να μετασχηματίσουν τη Νομισματική Ένωση σε μια πολιτική ένωση αλληλεγγύης, με εσωτερική αναδιανομή ανάμεσα στις περιφέρειές της, και, ειδικότερα, από τη βορειοδυτική στη νότια Ευρώπη. Όμως ακόμα και στα ενοποιημένα έθνη-κράτη, όπως η Γερμανία ή η Ιταλία, η περιφερειακή πολιτική είναι ακόμα και σήμερα υπό τη νεοφιλελεύθερη «παγκοσμιοποίηση» σχεδόν αδύναμη: δείτε τις εναπομείνουσες εισοδηματικές διαφορές μεταξύ Δυτικής και Ανατολικής Γερμανίας ή μεταξύ του Βορρά και του Νότου της Ιταλίας, παρά τις πολύ υψηλές οικονομικές μεταβιβάσεις. Επιπλέον, η αντίσταση των πολιτών ενάντια σε τέτοιες μεταβιβάσεις είναι ήδη πολύ υψηλή μέσα στα έθνη-κράτη, και θα ήταν ανυπέβλητη σε μια ευρωπαϊκή «ένωση μεταβιβάσεων» - τουλάχιστον σ' ένα επίπεδο που θα μπορούσε να επιλύει κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα.

• **Τι μπορούμε να περιμένουμε σήμερα;**

Το μόνο που μπορούν να περιμένουν οι ασθενέστερες χώρες σε μια τέτοια ένωση είναι συμβολικές πολιτικές, όπως το «Ταμείο Γιούνκερ» ή η σύσταση από γερμανικές επιχειρήσεις προγραμμάτων μαθητείας στη Θεσσαλονίκη ή στο Παλέρμιο. Το να είσαι εξαρτημένος από τη γερμανική/ολλανδική/αυστριακή φιλανθρωπία σίγουρα ισοδυναμεί με κάτι που θυμίζει αποικιοκρατία. Πιστεύω ακράδαντα ότι, προκειμένου να λύσουμε τα μείζονα προβλήματα της ελληνικής, της ιταλικής ή της ισπανικής οικονομίας, απαιτείται περισσότερη εθνική κυριαρχία και κυρίως σε ό,τι έχει σχέση με τη νομισματική πολιτική. Χωρίς κυριαρχία, η δημοκρατία, και ιδιαιτέρως η δημοκρατία από τη βάση προς τα πάνω, στερεύει. Η κυριαρχία θα έπρεπε προφανώς να εξασκείται στο πλαίσιο μιας διεθνούς τάξης, αλλά μιας τάξης που προσφέρει πολύ περισσότερο εθνικό αυτοκαθορισμό στις οικονομικές υποθέσεις, απ' ό,τι κάνει σήμερα η Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ).

Ποιος είναι

ΕΧΕΙ ΓΕΝΝΗΘΕΙ ΤΟ 1946 στο Λέγκεριχ της Γερμανίας και από το 1995 έως το 2014 ήταν διευθυντής Ερευνών του Ινστιτούτου Μαξ Πλανκ για τη μελέτη των Κοινωνιών (Κολονία). Έχει διδάξει στα Πανεπιστήμια του Γουισκόνσιν, της Φρανκφούρτης και του Μπίλεφελντ, ενώ συμμετέχει σε πολλές διεθνείς ερευνητικές επιτροπές και έχει τιμηθεί επανειλημμένως για το έργο του.